

Literatura 3

4. téma

Téma 4.: Příběhová próza s dětským hrdinou

Její proměny a představitelé
v české literatuře 2. poloviny 20. století

Struktura přednášky

- 1) Základní terminologie
- 2) Stručný nástin vývoje do roku 1945
- 3) Vývoj po 1945 – dle časového hlediska

Základní terminologie

- Příběhová próza ze života dětí = příběhová próza s dětským hrdinou (PPDH)
- Řada žánrových forem a typů
- Může obsahovat motivy nebo prvky primárně náležející k charakteristice jiného žánru (pohádka, detektivka, dobrodružná próza apod.)
- Žánrové varianty:
 - Próza s dívčí hrdinkou X dívčí román
 - Příběh prázdninový
 - Příběh s chlapeckým hrdinou aj.
- Referenční hrdina

Nástin vývoje do 1945

- **1) Od počátku do 1918:**

- Studie dětské psychiky: Božena Benešová, Marie Gebauerová, Růžena Svobodová
- Sociálně kritické obrazy venkovských dětí: Pavel Sula, Karel Půlpán, Josef Krušina
- Humorně pojatý typ dětského uličníka: František Župan

- **2) 1918 – 1945:**

- Díla legionářů: Josef Kopta, Rudolf Medek, František Langer
- Humoristická tvorba: Eduard Bass, Karel Poláček, Jaroslav Žák
- Děti a venkov, děti a příroda: Josef Věroným Pleva, Felix Háj, Amálie Kutinová, Bohumil Říha, ruralisté (Knap, Křelina, Prokůpek)
- Chlapecká próza (skauting, kempink): Jaroslav Foglar, Jaroslav Novák
- Prózy s detektivními a dobrodružnými motivy: Václav Řezáč, Eduard Fiker, František Langer,
- S historickou tematikou: Eduard Štorch, Jaromír John, Jaroslav Janouch, Vladimír Drnák

Vývoj po roce 1945

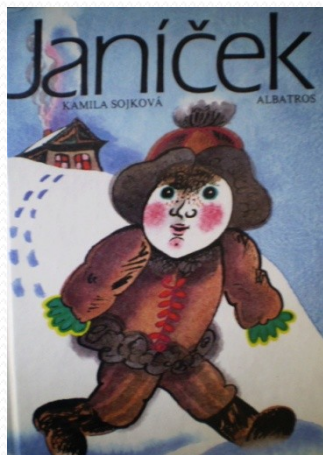
40. léta 20. století

- Hlavní témata: protifašistický odboj, partyzáni, osvobození země

• Kamila Sojková (1901 – 2000)

- Učitelka, spisovatelka
- Meziválečné období: téma dětství na venkově (*Lohovecké děti*, 1929; *Hodanův Vítek*, 1932)
- Téma války: *Janíček* (1947)
- Další témata:
 - Budovatelská činnost na venkově (*Jeřabinky*, 1962, roz. 1975)
 - Změny života na venkově (*Ovečka z Kopanic*, 1979; *Děti na Dyji*, 1981)
 - Fantazijní moderní pohádky (*Tři korálky*, 1960) i tradičnější pohádky (*Hastrmánci*, 1986)
 - Memoárové knihy pro dospělé (*Mladá léta po krajíčkách*, 1982; *Venkovská učitelka*, 1990)

- **Bohumil Říha** (1907 – 1987)

- Učitel, školní inspektor
- Prozaik, literární teoretik (Úhor, Zlatý máj)
- Ocenění: Cena H. Ch. Andersena (1980), Cena Marie Majerové za celoživotní dílo (1972)
- Za války:
 - Pohádkové prózy: *O třech penízích* (1941), *O lékaři Pingovi* (1941)
- Válečné téma:
 - *Povstání na horách a jiné povídky* (1949)
 - *Na útěku* (1947, 1961 jako *Stázka*)
- Další tvorba: viz níže

50. léta 20. století

- Proměna společenských poměrů
- Emigrace
- Umlčování autorů (mj. Langer, Foglar)
- Ve vykonstruovaném procesu odsouzení autoři především katolické orientace (Zahradníček, Renč, Prokúpek, Knap)
- Zejm. pro 1. pol. příznačný schematismus
- Teprve ve 2. pol. vzniká hodnotnější původní próza
- Od 1956: Zlatý máj (do 1997)
- 1958: SNDK na Světové výstavě získalo cenu Grand Prix

• Bohumil Říha

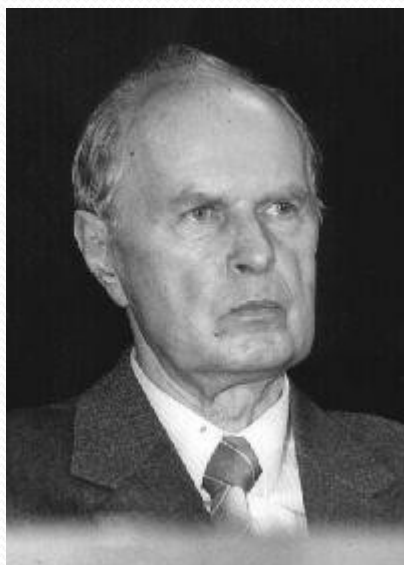
- Viz výše
- *Na znamení zvonku* (1953)
- *Honzíkova cesta* (1954)
- *O letadélku Káněti* (1957)
- *Dětská encyklopedie* (1959)
- Z pozdější tvorby:
 - *Pět bohů táhne přes moře* (1968)
 - *Divoký koník Ryn* (1966)
 - *Jak vodníci udobřili sumce* (1974)
 - **S Milenou Lukešovou:** *Velká obrázková knížka pro malé děti* (1976), *Velká obrázková knížka o zvířatech* (1981)

- **A) Říha, Bohumil: *Honzíkova cesta*. Axióma, Praha 1991, s. 15-16.**
- „Čí je to kůň? [...]“
- „Ten není náš. Já jsem si ho na dnešek jenom vypůjčil.“
- „A dědečku,“ zamyslel se Honzík a díval se na pole, která nechávali za sebou. Honzík najednou nevěděl, jak by se zeptal. Nikde nikoho neviděl, a přece mu připadalo, že na nich někdo pracuje.
- „Třeba pole, vidíš,“ zachytil dědeček Honzíkův pohled a ukázal bičem kolem dokola.
- Honzík se díval na pole, která se táhla po obou stranách silnice. Obilí už bylo sklizeno. Ale dědečkovi pohled na sklizená pole nestačil. Vzpomněl si na krávy, vepře, a dokonce i na slepice, které má na starosti babička.
- „A dědečku,“ zdvihl znovu hlavu Honzík.
- „Co chceš?“ ozval se dědeček.
- „A co Punťa?“ zeptal se Honzík. Punťa ho zajímal víc než sklizená pole. Chtěl, aby dědeček vyprávěl o Punťovi. Pes slyšel svoje jméno a slabě zakňučel. To jen proto, aby Honzík s dědečkem věděli, že tam je. „Copak náš Punťa,“ smál se dědeček.

- **B) Říha, Bohumil: *Honzíkova cesta*. Albatros, Praha 1985, s. 18-19.**
- „Čí je to koník?[...]“
- „To je družstevní.“
- „Co je to družstevní?“ vyptával se Honzík. Tomuhle zvláštnímu slovu nerozuměl.
- „To znamená, že patří všem lidem v Koníkovcích. Já jsem si ho na dnešek jenom vypůjčil.“
- „A dědečku,“ zamyslel se Honzík, „co je ještě družstevní?“
- „Třeba pole,“ odpověděl dědeček a ukázal bičem kolem dokola. „Vidíš, to všechno jsou naše pole. Patří našemu družstvu.“
- Honzík se díval na veliké lány polí, které se táhly po obou stranách silnice. Obilí už bylo sklizeno. Na jednom lánu oraly traktory, na jiném jezdilo několik párů koní.
- „Máme taky družstevní krávy,“ pokračoval dědeček, „a družstevní vepře, ty mám na starosti já, i družstevní slepice, ty má na starosti babička.“
- „A dědečku,“ znovu zdvihl hlavu Honzík.
- „Co chceš?“ ozval se dědeček.
- „Punťa je taky družstevní?“ zeptal se Honzík. Pes slyšel svoje jméno a slabě zakňoural. To jen proto, aby Honzík s dědečkem věděli, že tam je.
- „Ne, Punťa není družstevní,“ zasmál se dědeček. „Ten je jenom náš.“

- Alexej Pludek (1923 – 2002)

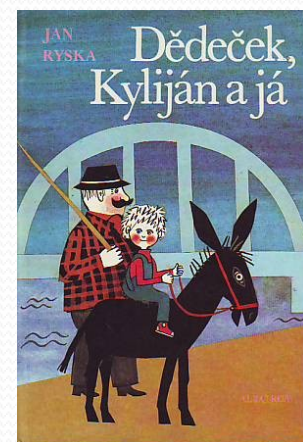
- Spisovatel (psal pro děti i dospělé), dramaturg, redaktor SNDK
- *Ptačí pírkó aneb Jak Vítek o všechno přišel* (1959)

- **Jan Ryska** (1916 – 1983)

- učitel, spisovatel, filmový scenárista (*Táto, sežeň štěně; Dědeček, Kylián a já*)

- *Anička a její přátelé* (1960)
- *Anička z 1. A* (1962, přeprac. 1968)
 - zfilm. jako *Anička jde do školy* (scénář Oty Hofmana)

60. léta 20. století

- Uvolnění společenských poměrů
- Inovace
- Nová autorská generace
- Reedice některých autorů, kteří nemohli vycházet (Foglar, Kutinová, katoličtí autoři i ruralisté)
- 2 základní tematické směry:
 - 1) Obrazy běžného života
 - 2) Tzv. nová vlna psychologické prózy pro mládež

1) Obrazy běžného života

- Bohumil Říha, Jan Ryska – viz výše

- Jaromíra Kolářová (1919 – 2006)

- Spisovatelka, novinářka, filmová scenáristka
- Velkoměstské prostředí
- *Domy na zelené louce* (1967)
- Prózy s dívčí hrdinkou: *Léto s kovbojem* (1979), *Holky z porcelánu* (1976)

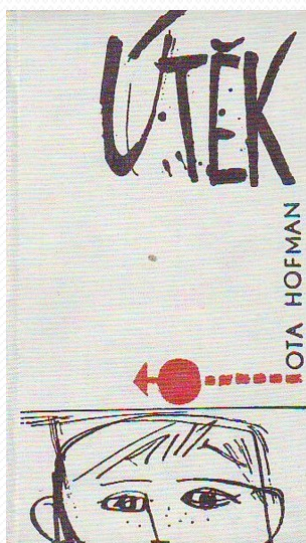
2) Tzv. nová vlna psychologické prózy pro mládež

- Kritické pojetí patologických jevů ve společnosti, v rodině
- Deziluze mladých hrdinů, vypjaté situace, konflikty
- Autoři často spjatí s filmovou tvorbou ⇒ inspirace v netradičních postupech a prostředcích

• Ota Hofman (1928 – 1989)

- Prozaik, filmový scenárista (mj. *Jestřáb kontra Hrdlička*, *Honzíkova cesta*, *Anička jde do školy*, *Pohádka o staré tramvaji*, *Odysseus a hvězdy*)
- *Pohádka o staré tramvaji* (1961)
- *Pan Tau a tisíc zázraků* (1974)
- *Lucie a zázraky* (1980)
- *Králíci ve vysoké trávě* (1962)
- *Hra na třetího* (knižně 1981, společně s *Králíky ve vysoké trávě*)
- *Útěk* (1966) – zfilmováno 1967
- *Červená kůlna* (1974)
- *Odysseus a hvězdy* (1977)

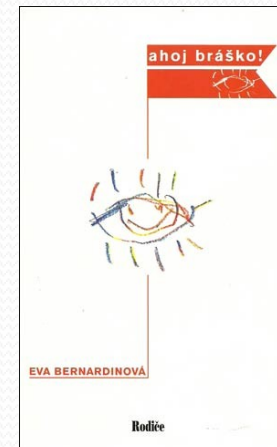
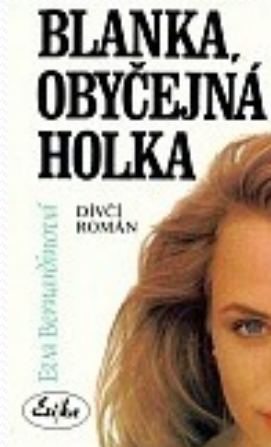
70. léta 20. století

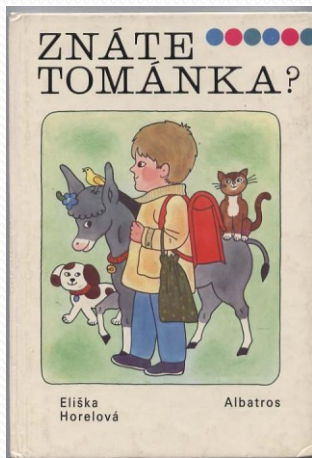
- Normalizace – dopad i na LDM
- Rozdělení literatury na oficiální, ineditní a exilový proud
- Autoři – často pod jinými jmény (např. **Hermína Franková** jako Josef Vinař nebo Jarmila Černíková)
- Někteří autoři v anonymitě
- Další vlna emigrací: **Ludvík Aškenazy** (1968), **Iva Procházková** (1983)
- Ale i v rámci oficiální literatury lze najít kvalitní tituly
- Ze starších autorů stále tvoří např. **Bohumil Říha** (*Jak jel Vítek do Prahy*, 1973; *Vítek je zase doma*, 1974; *Vítek na výletě*, 1975)
- Talentovaní debutanti (viz dále)

• Eva Bernardinová (1931)

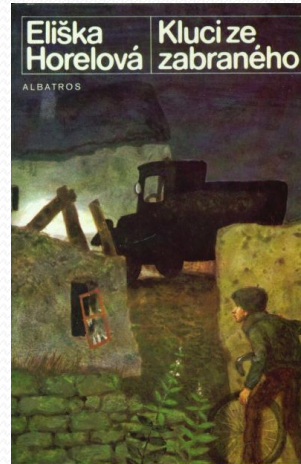
- Prozaička a básnířka
- Projekt Book handicap (1991) – *Ahoj, bráško* (2004)
- *Kluci, holky a Stodůlky* (2 díly, 1975, 1978)
- Pentalogie s úvodním dílem *Blanka, obyčejná holka*

• Eliška Horelová (1925)

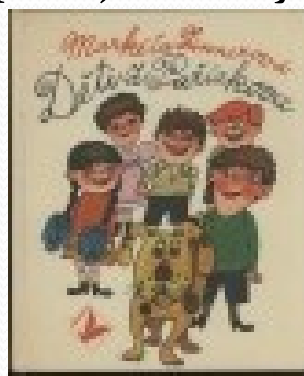
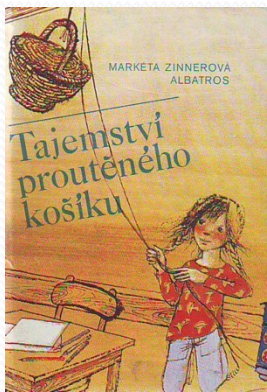
- Vlastním jménem Eliška Nováková
- Prozaička, básnířka, učitelka, odborná asistentka na FF UK
- Publikovala mj. ve Zlatém máji
- *Kluci ze zabraného* (1982)
- Historická románová trilogie:
 - *Zdivočelá voda* (1973)
 - *Strhané hráze* (1978)
 - *Potopa* (1979)
- *Nemožná holka* (1984)
- Volný cyklus: *Znáte Tománka?* (1981); *Tománek je rád na světě* (1985, obsahuje i *Znáte Tománka?*); *Tománek ve škole* (1992)

• Markéta Zinnerová (1942)

- Prozaička, básnířka, scenáristka (mj. *Den pro mou lásku*, *Indiáni z Větrova*, *Za humny je drak*, *Bolero*, *Tajemství proutěného košíku*, *My všichni školou povinní*, *Kde padají hvězdy*; mnoho TV her a pohádek), dramaturgyně
- *Děti z Pařízkova* (1974)
- *Princezna z třešňového království* (1975)
- *Tajemství proutěného košíku* (1978)
- *Indiáni z Větrova* (1979)
- *Kde padají hvězdy* (1997)

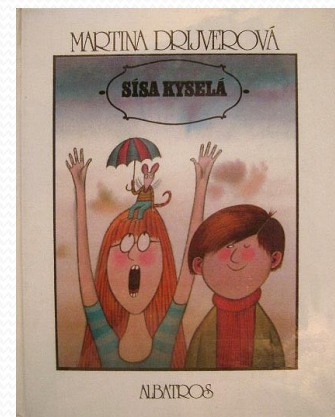
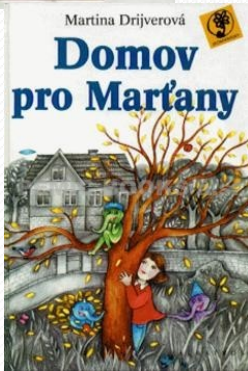
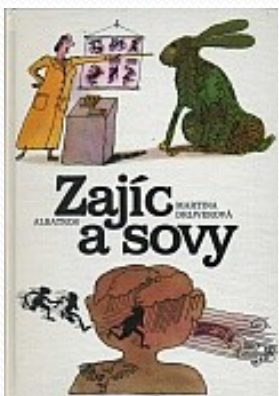

80. léta 20. století

- V mnohém navazují na předchozí období
- Pohled na dětského hrdinu často nesentimentální, bez idealizace
- Pomocná klasifikace:
 - Psychologicky laděné prózy: **Martina Drijverová, Petr Křenek, Olga Hejná**
 - Humoristická próza: **Vojtěch Steklač, Alena Vostrá**
 - Přepisy filmových scénářů do knižní podoby: **Věra Plívová – Šimková, Marie Poledňáková**
 - Chlapecká prázdninová dobrodružství: **Svatopluk Hrnčíř**
 - Téma války (viz výše)

• Martina Drijverová (1951)

- Prozaička, dramatička, scenáristka, dramaturgyně
- Publikovala mj. ve Zlatém máji, ale i ve Sluníčku, Mateřídoušce, ABC
- Pohádky: *Moura a Matylida* (1982), *Pan Uplakán a bodlák* (1982) aj.
- Volná trilogie: *Táta k příštím Vánocům* (1979), *Táta pro radost i pro zlost* (1984), *Táta nemá smutky rád* (1985)
- *Sísa Kyselá* (1988)
- *Sísa Kyselá a ušmudlaný rytíř* (2002)
- *Zajíc a sovy* (1990)
- *Domov pro Marťany* (1998)
- *České dějiny očima psa* (2004), *České dějiny očima psa 2* (2006) – uměleckonaučné prózy

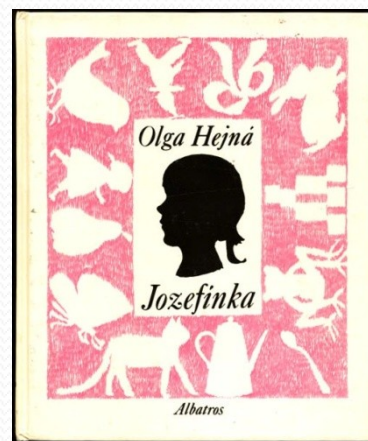

- Petr Křenek (1943 – 1983)

- *Lukášova naděje* (1984)

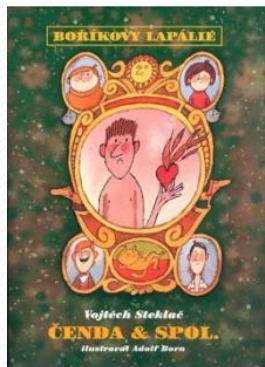
- Olga Hejná (1928)

- *Jozefinka* (1985)

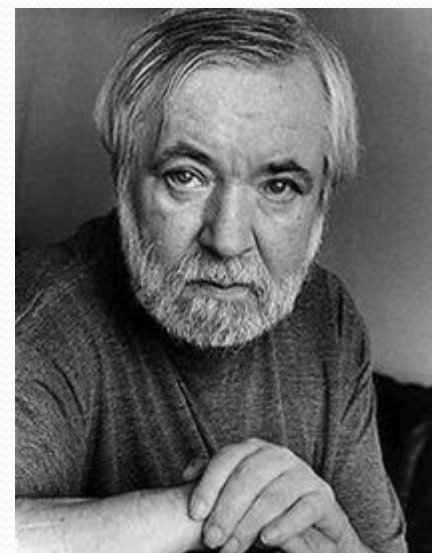
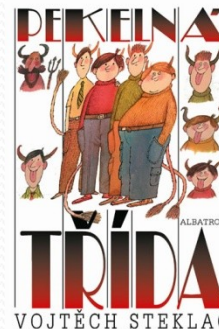
• Vojtěch Steklač (1945)

- Prozaik, redaktor dětských časopisů (Ohníček, Pionýr), překladatel, dramaturg a scenárista ČT
- *Boříkovy lapálie* (I – 1970, II – 1973)

- Volná pokračování: *Bořík a spol.* (1980), *Bohoušek a spol.* (1981), *Aleš a spol.* (1985), *Mirek a spol.* (1985), *Čenda a spol.* (1987), *Bořík, Bohoušek a spol.* (1989)

- *Pekelná třída* (1978); *Pekelná třída řadí* (2005); *Pekelná třída a ďábelský víkend* (2007)

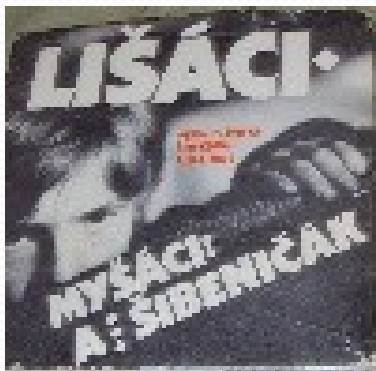

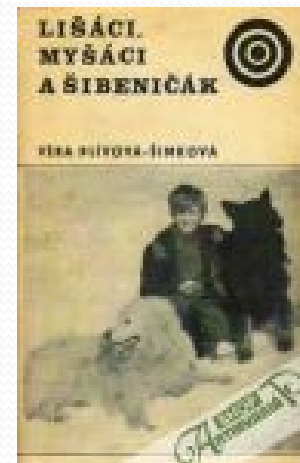
- **Alena Vostrá** (1938 – 1992)
 - Prozaička, scenáristka, loutkařka, dramatička, rozhlasová autorka
 - *Všema čtyřma očima* (1982)
 - *Výbuch bude v šest* (1986)

- Věra Plívová – Šimková (1934)

- Režisérka
- *Lišáci, Myšáci a Šibeničák (1974) aj.*

- Marie Poledňáková (1941)

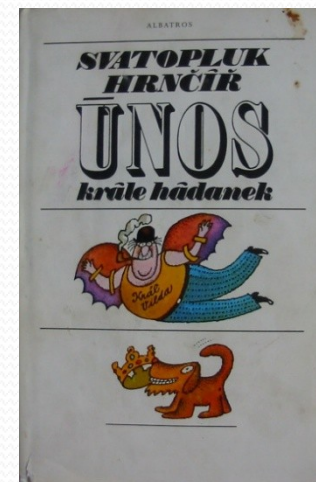
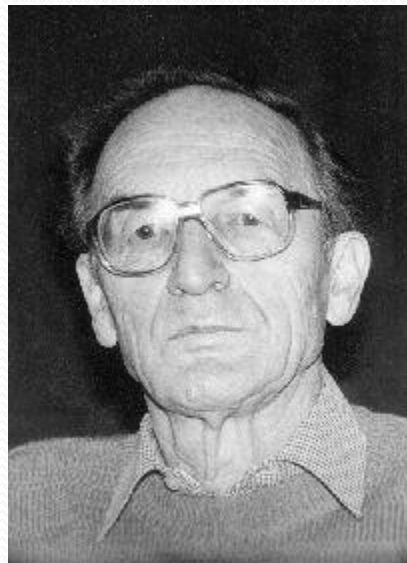

- Režisérka, scenáristka
- *Jak vytrhnout velrybě stoličku (1984)*
- *Jak dostat tatínka do polepšovny (1987)*
- *S tebou mě baví svět (1998) aj.*

• Svatopluk Hrnčíř (1926)

- Prozaik, publicista
- Redigoval dětské časopisy
- *Prázdniny s pradědečkem* (1963)
- *Únos krále hádanek* (1977)
- *Cour a Courek* (1983) – komiks
- *Osada na konci světa* (2003)

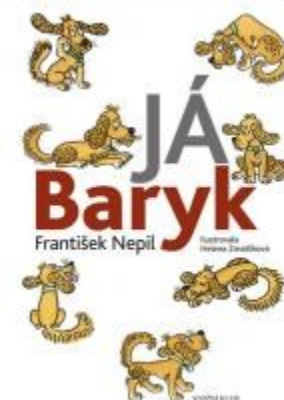
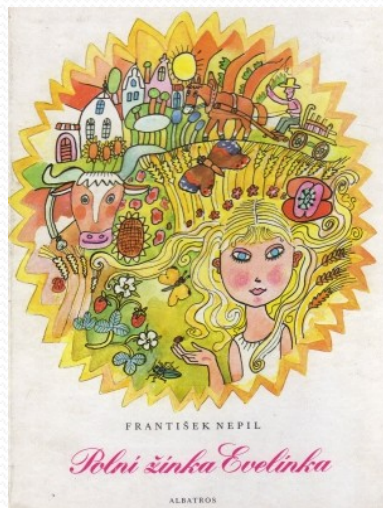
90. léta 20. století

- Proměna společenských, ekonomických i kulturních poměrů
- Návrat zakázaných autorů a emigrantů
- Vydavatelský boom
- Reedice
- Návrat braku a komerční literatury
- Detabuizace mnohých témat (drogy, sex, mentální i fyzické postižení aj.)
- Pokračuje řada úspěšných autorů: např. Nepil, Drijverová, Horelová, Stýblová, Šrut, Zinnerová, Steklač

• František Nepil (1929 – 1995)

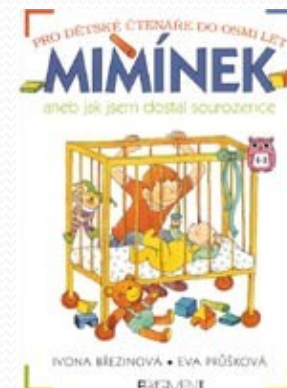
- Vstup do literatury již v 60. letech
- Autor pohádkových próz i próz s dětským hrdinou, osobitých minifejetonů, dramatik, působil i v redakci vysílání pro děti Československého rozhlasu
- *Já Baryk* (1977) – i jako večerníček
- *Polní žínka Evelínka* (1979)
- *Makový mužiček* (1985) – i jako večerníček
- *Pět báječných strýčků* (1987)
- *Štuclinka a Zachumlánek* (1994)

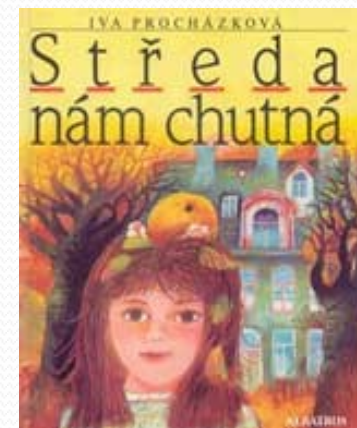
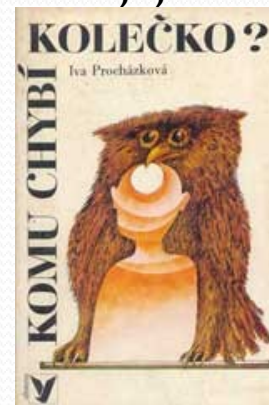
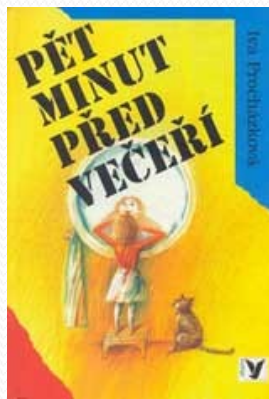
● Ivona Březinová (1964)

- Debut v 90. letech
- Autorka pohádek i příběhových próz
- *Mimínek aneb Jak jsem dostal sourozence* (1999)
- *Věra, Nika a sedm babiček* (1996)
- *Panenka z ebenového dřeva* (1997)
- *Praprázdniny* (1999)
- *Začarovaná třída* (2002)
- *Lucka Luciperka* (2002)
- *Lentilka pro dědu Edu* (2006)
- Aj. (pro zájemce webové stránky IB: [Ivona Brezinova](http://IvonaBrezinova.cz))

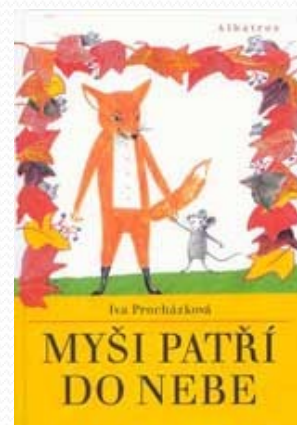

• Iva Procházková (1953)

- Prozaička, dramatička, scenáristka
- Píše pro dospělé, adolescenty, děti mladšího i staršího školního věku
- V 80. letech emigrovala (Rakousko, Německo – její knihy vycházely nejprve v němčině)
- *Komu chybí kolečko* (1980)
- *Čas tajných přání* (1992)
- *Středa nám chutná* (1994)
- *Červenec má oslí uši* (1995)
- *Pět minut před večerí* (1996)
- *Únos domů* (1998)
- *Soví zpěv* (1999)
- *Karolína* (1999)

- *Jožin jede do Afriky* (2000)
- *Eliáš a babička z vajíčka* (2002)
- *Kam zmizela Rebarbora?* (2004)
- *Kryštofe, neblbni a slez dolů* (2004)
- *Konec kouzelného talismanu* (2006)
- *Myši patří do nebe* (2006)
- *Vyprávění o Leonardovi* (2007)
- *Nazí* (2009)
- Autorčiny webové stránky: [Iva Procházková | Oficiální web Ivy Procházkové](#)

- **Ludvík Středa** (1928 – 2006)

- Básník, autor pohádek i scénářů k večerníčkům a rozhlasovým pohádkám,
- *Babička na inzerát* (1990)

Prózy s funkčním začleněním fantastického prvku:

- **Pavel Šrut** (1940)

- *Dva lelci ve skříni, o Karlíkovi ani nemluvě* (1990)
- *Verunka a kokosový dědek* (2004)

- **Dagmar Lhotová** (1929)

- *Neobyčejné dárky* (1995)

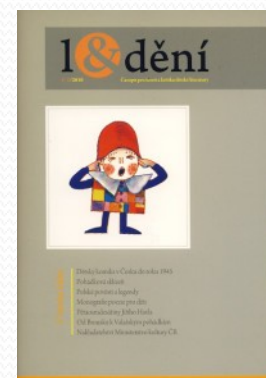
Jak vybírat knihy pro děti?

- Edice První čtení, Druhé čtení

- Literární ceny: Magnesia Litera, Zlatá stuha

- Kritické reflexe v časopise Ladění

- Stránky a pulty knihkupectví